

«Էդիթ Պրինտ» հրատարակչություն

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ Բնությունը և մարդը Համո Սահյանի
ստեղծագործության մեջ

Առարկա՝ Հայոց լեզու և գրականություն

Ուսուցիչ՝ Միսակյան Սաթենիկ

Դպրոց՝ Արմավիրի մարզ, Առատաշենի միջնակարգ դպրոց

Ղեկավար՝ Թամարա Թովմասյան

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Հետազոտական աշխատանք	4-17
Եզրակացություն.....	18
Օգտագործած գրականության ցանկ	19

Ներածություն

Համո Սահյանը 20-րդ դարի երկրորդ կեսի հայ բանաստեղծության ամենապայծառ դեմքերից է: Նա ստեղծել է ջրվեժների, քարափների ու ծիածանների մի գունագեղ աշխարհ, ուր ապրող մարդն օժտված է իրեն ծնող միջավայրի վեհությամբ ու խորությամբ:

Բանաստեղծական անկաշկանդ կեցվածքով, աշխարհընկալման անմիջականությամբ, ասելիքի հստակությամբ ու դասական պարզությամբ:

Հ. Սահյանը առաջնակարգ տեղ է գրավում նորագույն հայ գրականության մեջ:

Նա գրական ասպարեզ իջավ իբրև դասական ավանդների շարունակող: Սահյանը ժառանգել էր իր մեծ նախորդների՝ Հ. Թումանյանի, Վ. Տերյանի, Մ. Մեծարենցի ավանդները, ներշնչվել ռուս բանաստեղծ Մերգել Եսենինի ստեղծագործությամբ: Սահյանն իր բանաստեղծության մեջ համադրեց Թումանյանի բնապաշտպանությունը, անհետացող գեղեցկությունների նկատմամբ Եսենինի անամոք թախիծը, տերյանական նրբությունը:

Սահյանը քնարական նուրբ բանաստեղծություններով է արձագանքել ժամանակի իրադարձություններին:

Մեծ գեղանկարիչ Մարտիրոս Սարյանն ասել է. «Մարդը բնություն է, բնությունը՝ մարդ»: Հ. Սահյանի պոեզիան դրա վառ արտահայտությունն է:

Բանաստեղծը երկար ճանապարհ է անցել՝ իրեն բնության մի մասնիկը զգալու և նրա հետ ու նրա միջոցով հավերժանալու համար: Ինչպես ինքը՝ Սահյանն է խոստովանել՝ սկզբում նա բնությունը տեսել, զգացել է իր միջոցով, ապա հասուն տարիներին ձգտել է իրեն հասկանալ բնության միջոցով: Սա մի ամբողջ թռիչք է նրա բանաստեղծական մտածելակերպի մեջ:

Ընթերցողը Հ. Սահյանի բանաստեղծությունն առաջին հերթին սիրում ու գնահատում է անմիջականության, ծանոթ ու հարազատ, անչափ կենդանի ու գունեղ պատկերաշարի, ապրումների ու զգացմունքների ներկայացման, պարզության ու հոգեբանական խորության համար:

«Որոտանի եգերքին» առաջին ժողովածուն կազմված էր ռազմաճակատում գրված գործերով, սակայն պատերազմի հերքումն էր՝ խաղաղ իրականության պատկերներով:

«Նաիրյան դալար բարդի» բանաստեղծությունը համակված է «Որոտանի եզերքին» թողած հարազատների ու հայրենի եզերքի կարոտով.

Նազում ես ու շորորում զմրուխտե քո շորերում,

Շուք արած ճամփիի վրա մանկության կանաչ արտի,

Քո կանչը զնգում է զիլ իմ սրտի խոր ձորերում,

Իմ հեռու՛, հեռու՛ նաիրյան դալար բարդի:

Բանաստեղծության միայն վերջին քառատողն է հիշեցնում պատերազմի մասին, ուր բանաստեղծը շեշտում է հայրենիքի համար զոհվելու իր պատրաստակամությունը.

Կմեռնեմ, միայն թե դու դարերում ազատ խշշաս,

Իմ հեռու՛, հեռու՛, հեռու՛, հեռու՛ նաիրյան դալար բարդի:

Հ. Սահյանի ստեղծագործության մեջ այնքան մեծ ու հաստատուն տեղ է գրավում բնությունը, որ բանաստեղծի արժեքավորման անբաժան մակդիրն է դարձել «բնության երգիչ» անվանումը: Սահյանը ոչ թե ծվարում է բնության գրկում, այլ բնության մեջ ընդգծում է մարդու առկայությունը:

«Բնությունը հասկանալու համար պետք է շատ մոտ լինել մարդուն, և այդ ժամանակ բնությունը հայելի կլինի, որովհետև մարդը բովանդակում է իր մեջ ամբողջ բնությունը», - գրում է Միխայիլ Պրիշվինը՝ ռուս գրականության մեջ բնության ամենամեծ գիտակը:

Սահյանը մոտ է կանգնած բնությանը, սակայն առավել մոտ է նրա հոգուն մարդը՝ իր վշտերով ու հույզերով, թռիչքներով ու անկումներով, երկմտանքով ու սխրանքներով.

Դու հողածին, դու և աստված,

Դու և հաղթող, դու և պարտված,

Դու անտակ վիհ, դու և բարձունք:

Դու բնության անքննելի,

Եվ բնության մի պատառիկ,

Դու հնություն հնամենի

Ու դեռ գալիք:¹

Բնություն և մարդ՝ սա է Հ. Մահյանի Բանաստեղծական տարերքը:

Մահյանը մարդկայնացնում է բնությունը՝ նրա մեջ տեսնելով մարդկային էության դրսևորումները, և ձգտում է բնության երևույթների միջոցով արտահայտել մարդկային կյանքը:

Մարդը, վերափոխելով մայր բնությունը, կատարելագործելով այն, ինքն էլ վերափոխվում ու կատարելագոծվում է:

Մահյանը գտնում է, որ միայն մարդու և բնության ներդաշնակ միասնության մեջ է մարդու գործությունը և հոգևոր հարստությունը.

Եվ ի՞նչ է տվել ինձ բնությունը,

Իր քարափների համբերությունը,

Իր խղճի առաջ իր գերությունը,

Իր անդունդների տարողությունը,

Սեփական վերքերն ապաքինելու կարողությունը ...²

Մարդը ձուլվում է բնությանը և հաստատում է իր մեջ մարդկայինն ու մարդասիրականը: Բանաստեղծը հիմնավորում ու ամրապնդում է մարդու և բնության դաշինքը:

Անխզելի կապ ստեղծելով բնության և մարդու միջև՝ Մահյանը մտերմորեն զրույց է անում նրա հետ, պատմում իր խոհերը, իր երկմտանքները, հարցեր տալիս ու սպասում պատասխանի.

Աշխարհն իմ մեջ է, և ես՝ աշխարհի,

Զրույց ենք անում աշխարհը և ես,

Եվ ոչ ոք չկա, որ մեզ խանգարի,

Եվ ոչինչ չկա, որ խանգարի մեզ:³

Երբեմն Բանաստեղծը հենակետ է ընտրում շնչավորված բնությունը՝ չբացելով փակագծերը և ընթերցողին թողնելով բնապատկերի վերծանությունը:

¹ Հ. Մահյան - «Կանչե՛, կռունկ», «Մարդ», Երևան, 1973թ. էջ 354:

² Հ. Մահյան - «Կանչե՛, կռունկ» էջ 34

³ Հ. Մահյան - «Քարափների երգը» Երևան 1968թ.

«Անտառում» քանաստեղծությունը բնանկար է անվանված, սակայն շատ հեռու է սոսկ բնապատկեր լինելուց:

Անտառում ամպի ծվեններ կային,

Կապույտ մշուշներ կային անտառում,

Օրոր էր ասում աշունը անտառին,

Բայց դեռ անտառի քունը չէր տանում:⁴

Աշնան նիրհող անտառը կենդանություն է ստանում, շնչավորվում, ձեռք բերում մարդկային վարքագծին բնորոշ հատկանիշներ: Բանաստեղծն ասես հասկանում է բնության լեզուն, ընթերցողի համար թարգմանում տերևի շրշյունը, սոճու և եղևնու խաղաղ զրույցը, անտառային կյանքի անշշուկ գաղտնիքները:

Սունկը, եղնիկը, որսկանը, փայտահատն ու անտառապահը, խարույկը անտառին բնորոշ մթնոլորտ են ստեղծում և բացում սովորական աչքի համար անտեսանելի հարուստ մի աշխարհ.

Փայտահատը հին երգն էր կրկնում,

Եվ տաք սրոցն իր յուղում էր կրկին,

Թեղին անտարբեր ականջ էր դնում,

Տապալված կաղնու խուլ հառաչանքին:

Փիլիսոփայական հարուստ ենթատեքստ ունի նաև «Քամու համբույրը» քանաստեղծությունը: Փոքրիկ տերևը ալեկոծում է մի ողջ անտառ, իսկ կյանքում հաճախ է պատահում, երբ ոչնչից աղմուկ է առաջանում.

Խշշում էր անտառն ու տարուբերվում,

Երկինք էր հասնում խշշոցը նրա,

Իսկ քամին ուրախ սուլում էր հեռվում

Եվ ծիծաղում էր անտառի վրա:⁵

Սահյանն ընգրկում է բնության ամենաբազմապիսի երևույթներ, երբեմն դա երաշտն է, փոթորիկը, անձրևը, անտառը, քարափները, ձորերը, երբեմն էլ արևածագն է կամ մայրամուտը:

⁴ Հ. Սահյան - «Կանչե, կռունկ», «Անտառում» Երևան 1973 թ. էջ 103

⁵ Հ.Սահյան , Երկեր , «Անտառում » Երևան 1955թ. էջ 139

Քարափի վրա շողում է անվերջ

Ոսկե բոցի պես թևը ծիծառի.

Կանգ առ, հողագունդ, քո պտույտի մեջ

Թող մայրամուտը մի քիչ երկարի:⁶

Սահյանը, մտորելով մարդու անցած ուղու, նրա գործության ու թուլությունների, անկատարելության և հերոսական սխրանքների, մահականացու լինելու ու անմահության ձգտման և նման բազմաթիվ հարցերի շուրջ, փորձում է իր մտորումների ու հարցականների պատասխանները գտնել հավերժ ու ներդաշնակ բնության մեջ.

Ինչի՞ց է, որ Հայաստանում

Ջրերը չեն հանգստանում,

Այլ քարեքար ընկած այսպես,

Հնուց ի վեր, գժվածի պես,

Շառաչում են կիրճերն ի վար,

Եվ ճչում են տագնապահար:⁷

Սահյանի բնության մեջ ամեն ինչ շնչում է, ապրում, չկան անկենդան առարկաներ: Բույսերն ու կենդանիները մարդու պես ապրող ու զգացող էակներ են: Այս տեսակետից Սահյանը կարող է հիշեցնել Միսաք Մեծարենցին, որի բանաստեղծություններում ողջ բնությունը ապրում և զգում է: Բայց մի էական տարբերություն կա Մեծարենցի և Սահյանի երգերում: Մեծարենցի աշխարհում ամեն ինչ համակված է հովվերգական խաղաղությամբ, իսկ Սահյանի աշխարհում այդ խաղաղությունը չկա. կռիվ է, պայքար է, կորուստ, անվերջ և դրամատիկական շարժում:

Սահյանը մի շատ հետաքրքիր բանաստեղծություն ունի՝ «Անձրև», որը կազմված է երեք մասից, և այդ մասերից յուրաքանչյուրը բնության մեջ տեղի ունեցած դրամայի երեք գործողություններն է ներկայացնում: Առաջինում՝ նախաամպրոպային լարվածությունն է, երկրորդը բուն անձրևն է, երրորդը՝ անձրևից հետո եկած խաղաղությունը.

Ի՞նչ կատարվեց... Երկնքում,

Քանդուքարափ է:

⁶ Հ. Սահյան – Երկեր, «Մայրամուտից առաջ» 1984թ. էջ 137

⁷ Հ. Սահյան – «Կանչե, կռունկ» «Ինչից է» Երևան 1987 թ. էջ 177

Ամպերը փուլ են գալիս,

Տեղատարափ է:⁸

Բնությանը նվիրված բանաստեղծությունների շարքում կան բանաստեղծություններ՝ նվիրված մասրենուն («Պտուղդ քաղող չկա», «Մասրենի»): Այստեղ մենք տեսնում ենք ոչ միայն բնության մի մասնիկը, այլև մարդուն, մարդկային ճակատագիրը.

Պտուղդ քաղող չկա,

Մասրենի՛, սարի՛ մասրենի,

Պատիվը պահող չկա,

Մասրենի՛, բարի՛ մասրենի:

Կանգնել ես քո բարձունքին,

Մեկուսի, մենակ, մենավոր ...

Իմ երես առած դարում

Դու լքվա՛ճ, այրի՛, մասրենի:⁹

Մասրենին այլաբանորեն ներկայացնում է Հայաստանի պատկերը: Մասրենին դիմացել է ցուրտ հողմերին ու արհավիրքներին, «չի զիջել իր արմատը վերջին»: Անմիջապես ծնվում է մասրենու և հայ ժողովուրդի զուգահեռի միտքը, նրանց գաղափարը: Ինչպես մասրենուն հողմերն ու մրրիկները, այդպես էլ հայ ժողովրդին օտար նվաճողները հողմահարել են ու հարվածել, սակայն երկուսն էլ դիմացել են, մասրենին՝ « պիրկ պարանի նման արմատով կառչած քարե երկնքին», իսկ հայ ժողովուրդը՝ իր մի բուռ քարքարոտ տարածքին, երկուսն էլ անհող, բայց երկուսն էլ հզոր իրենց արմատով.

Կախվել է ժայռը անդունդի վրա

Եվ դարեր այդպես կախված է մնում,

Ջրերի մեջ են ոտքերը նրա,

Իսկ գլխին հոգնած ամպերն են քնում:

⁸ Հ. Մահյան – Երկեր , «Անձրև»

⁹ Հ. Մահյան - «Պտուղդ քաղող չկա»

Չի զիջել նա իր արմատը վերջին
Արհավիրքների զարկին անխնա,
Ճոճվել է անգամ ճնճողուկի շնչից,
Բայց հողմի շնչին դիմացել է նա:

Բնության անձնավորումը և հողի ու մարդու միասնության գաղափարը առավել
ցայտուն է արտահայտվել «Քարափը» բանաստեղծության մեջ:

Անձնավորված քարափը հիշեցնում է ժողովրդական մի նահապետի, որ
արժանի սեր ու հարգանք է վայելում բոլորի կողմից: Ինչպես նահապետն իր
գերդաստանում, քարափն առանձնահատուկ տեղ ունի մանկության ձորում: Նա է
կենտրոնը, նրա շուրջն են հավաքվում բոլորը.

Ծանր նստել և ամեն մեկին
Իրեն արժանի պատիվն է տալիս,
Վայրի աղավնուն՝ հաճարը վայրի,
Մոլորված ամպին իր քիվն է տալիս
Խրթնած քարայծին՝ մութն իր քարայրի:

Այս արդարադատ, ազնիվ, առատաձեռն քարափը նստած է ձորում
«նահապետորեն».

Մրջյունն իր ցավերն է պատմում նրան, մեղուն իր բողոքն է հայտնում, սիրտը
կոտրված կաքավն իր առաջին սիրո հեծեծանքն է վստահում:

Եվ չսպասելով ընթերցողի կռահումներին՝ բանաստեղծը հայտարարում է.

Սատանան տանի, ինչ-որ հեռավոր
Նմանություն կա Խաչիպապ պապիս
Եվ այս հյուրընկալ քարափի միջև:

Խաչիպապը՝ հողի այդ անդադրում մշակը, իր անարատությամբ ու
ինքնամոռաց ջանասիրությամբ նույնիսկ մահն է հերքում:

Սահյանն իր մանկության տարիները հիշում է խոր տխրությամբ: Եվ այդ
հողերում կրկին բարձրանում է պապի կերպարը:

Պապը գալիս է դաշտից Ծաղիկ եզան հետ: Համեստ է սեղանը, բայց վաստակած:
Համեստ է կենցաղը: Սահյանը առանձին մանրամասներով է ներկայացնում

գեղջակական տան պատկերը, տան իրերը, սփռոցը, որի շուրջը հավաքավում է մեծ ընտանիքը, գերանակապ տանիքը, սյունը: Ընթերցողը կարծես տեսնում է այս ամենը, գեղջակական ընտանիքը մի պահ վերակենդանանում է և ընթերցողին համակում իր պարզ գեղեցկությամբ: Բայց կա խոր տխրություն. անցել է այս բոլորը, անցել անվերադարձ: Անցել են ոչ միայն հարազատ մարդիկ, այլև այն պարզ ու իմաստալից կյանքը, որով ապրել են այդ մարդիկ:

Հիմա այդ մեծ գերդաստանից

Ոչ մեկը չկա...

Ես եմ մնում լոկ իբրև հուշ

Եվ իբրև վկա:

Օրը մթնեց, ժամն է արդեն

Իրիկնահացի,

Տխրությունս կամաց-կամաց

Փոխվում է լացի:¹⁰

Բնանկարին հյուսված մի փոքր դրամա է «Ինչու՞ հիշեցրի» բանաստեղծությունը: Այն ծանր, տխուր մանկության մասին մի վիրավոր հուշ է: Ցուրտ ձմեռնամուտին պատանին՝ կիսամերկ ու ցնցոտիների մեջ, տավարն է արածեցնում.

Ես լուռ նստել եմ

Կապույտ մի քարի,

Կապտել եմ ես էլ.

Եվ կապույտ քարից

Տարբերվում եմ ես

Այնքանով միայն,

Որ ես դողում եմ,

Քարը չի դողում:¹¹

Ծանր է տղայի վիճակը, բայց նա գիտակցում է իր գործի անհրաժեշտությունը, հասկանում է հոր զգացմունքները և խնայում նրան: Երբ ցախը շալակին՝ հայրը

¹⁰ Հ.Սահյան, Երկեր, «Օրը մթնեց»– էջը 290

¹¹ «Ինչու՞ հիշեցրի»

հարցնում է՝ ցու՞րտ է, տղան պատասխանում է՝ տաք է: Այս պատասխանի մեջ դիմացինին ցավ չպատճառելու ազնիվ մղում ու բարոյական վեհություն կա: Գյուղացի մարդիկ ժլատ են զգացմունքերի դրսևորման մեջ, ահա թե ինչու հայրը կարճ հորդորում է՝ «Քարին մի՛ նստիր», բայց և գործի կարևորության գիտակցությամբ ավելացնում՝ «Տավարը լույսով չբերես», որ նշանակում է, թե պետք է արածեցնել մինչև մութն ընկնելը, մինչև կենդանիների կշտանալը: Հայրը մեղավոր չէ, կյանքի հոգսերն ու գյուղացու կոպիտ առօրյան են թելադրում նրա վարքագիծը, իսկ հոգու խորքում նա սիրում է իր զավակին: Տարիներ անց մեղքի զգացումը, խղճի խայթը, թե հոր սրտում անթեղված ցավը վերածվում է լացի:

Անցել է ուղիղ

Քառասուն տարի:

Հիշեցրի երեկ,

Հայրս լաց եղավ:¹²

Թեև մեղավոր չկա, բայց հայրը լացով ստորագրում է իր մեղքը, որը նաև ժամանակինն է ու միջավայրինը: Իսկ որդին մորմոքում է՝ «Ինչու՞ հիշեցրի»:

Թախծոտ այս պատմության մեջ բանաստեղծը հարազատորեն վերարտադրել է նահապետական գյուղի մարդկանց հոգու լռին ցավերը, անչար տխրությամբ արթնացրել անցյալի հուշերը: «Անձնավորված, մարդացած բնության և բնական մարդ. ահա իմ հավատ հանգանակը կյանքում և արվեստում», - մի առիթով ասել է Հ. Սահյանը:

Հետևելով բնության երևույթներին, ներդաշնակ օրինաչափություններին՝ բանաստեղծը ցանկանում է այդ անխախտ ներդաշնակությունը տեսնել և մարդու մեջ.

Հավիտենության լծորդն եմ անդուլ,

Բայց և կարճատև մի ակնթարթ եմ,

Փոթորիկներ են եռում հատակիս,

Թեև երեսից այնպես հանդարտ եմ:

Սահյանը ձգտում է մարդու էության մեջ դրված հավերժ ճշմարտությունների բացահայտմանը: Ժամանակի հետ մարդը փոխվում է, սակայն մարդու էության մի շարք զծեր բոլոր ժամանակներում մնում են անփոփոխ:

«Քարափների երգը» ժողովածուի «Իջավ սարյակը դաշտում» բանաստեղծության ութ տողերի մեջ ամփոփված է մի ամբողջ կյանքի պատմություն.

¹² «Ինչու՞ հիշեցրի»

Իջավ սարյակը դաշտում – ծիլ էր կտուցին...
Շուրթիս վրա մի կանաչ տող էր թայրտում:
Արտից տատրակը թռավ հասկ էր կտուցին...
Շուրթիս վրա մի կարմիր տող էր թայրտում:
Ծիծառն անցավ երկնքով -ամպ էր կտուցին.-
Շուրթիս վրա մի դեղին տող էր թայրտում
Կռռաց ագռավը ձորում- ձյուն էր կտուցին.-
Մրտիս վրա մի ճերմակ դող էր թայրտում:¹³

Փոխվում են որոշ բառեր, բայց այս սեղմության մեջ կան նաև չասված բառեր երևույթներ ու կերպարներ:

Գլխավոր կերպարը մարդն է, բայց նա սովորական էակ չէ, այլ բանաստեղծ .դա զգացվում է «տող» բառից: Տրված է մարդու կարճատև կյանքի ընթացքը տարվա եղանակների արագ հերթագայությամբ, բայց չկան գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ բառերը. դա կռահում ենք կանաչ-կարմիր-դեղին-ճերմակ քառանիստ գունապատկերից:

Ապրումների անկեղծությամբ անսահման բարությամբ ու հավատի շնչով են պարուրված Սահյանի նաև սիրո երգերը: Դրանք այնքան յուրօրինակ են, որ սովորական առումով դժվար է նույնիսկ սիրերգություն անվանել: Բանաստեղծին մեծապես հուզում է երկու հոգիների մերձեցման ճանապարհը: Զգացմունքին միաձուլվում է նաև բնության պատկերի բանաստեղծական ընկալումը.

Ծովն էր, գիշերն էր, ես էի և դու,
Չորս հոգով էինք, էլ ոչ ոք չկար,
Թե իմանար մեզ ինչից է գրկում,
Առավոտն ինքն էլ երևի չգար:
Մենք մեզ իրար մեջ որոնում էինք,
Դաշնությունն էինք հյուսում մեր հոգու,
Աստղերից կախված օրորվում էինք...
Ծովն էր, գիշերն էր, ես էի և դու:¹⁴

¹³ «Իջավ սարյակը դաշտում» էջ 206

¹⁴ «Ծովն էր, գիշերն էր» էջ 192

Միրո մեջ Սահյանը, փնտրում է ինքնագոհություն՝ «հանդիպման օրից ես ինձ նեղել եմ, որ դու աշխարհում նեղություն չզգաս»: Միրո չափանիշը նրա համար ինքնանվիրումն է.

Տվել եմ, չեմ առել ոչինչ,
Շնորհ էր շիկնելդ,
Եվ ոչինչ հարկավոր չէր ինձ,
Հերիք էր լինելդ:¹⁵

Սահյանն անդրադարձել է սիրո հոգեբանության տարբեր դրսևորումների, արտահայտել կարոտի, ցավի, հիասթափության, դառնության, հանդիպման ու բաժանման հուզական տրամադրություններ.

Ծովին հասանք և գտանք,
Ինչ որ բախտն էր մեզ տալու,
Բայց չիմացանք, որ արդեն
Կորցրել ենք իրարու: ¹⁶

Քնարական հերոսի սիրո դրամայի մասին է պատմում «Դու իմ կյանքն էիր» բանաստեղծությունը:

Դու իմ կյանքն էիր, կյանքիս գինն էիր,
Լավագույնն էիր ամենքի մեջ:
Դու իմ գրկի մեջ ուրիշինն էիր,
Իմն էիր միայն իմ երգի մեջ:¹⁷

Միրո համար հատկապես ցավագին է բաժանման պահը, որը լի է անորոշության սիրտ ճմլող տազնապով, սպասման տառապանքով ու կրկին հանդիպման հույսով: Բաժանման պահի այդ տազնապն է մարմնավորել գրողի «Չես ասի ոչ մի բառով» բանաստեղծության մեջ.

Ա՛խ, նորից «Բարի ճամփա»,
Ա՛խ, նորից «Մնաս բարով»...
Մի տեսակ տազնապ կա,որ

¹⁵ «Կանչե, կռունկ», էջ 302

¹⁶ «Կանչե, կռունկ», «Ես պղտորված մի վտակ» էջ 231

¹⁷ «Դու իմ կյանքն էիր» էջ - 318

Չես ասի ոչ մի բառով:

Զգացմունքը հաճախ անթարգմանելի է, և գրողը ճիշտ է գտել ձևակերպումը՝ «Չես ասի ոչ մի բառով»: Բանաստեղծության մեջ ցավ կա բաժանման համար, և կա հակադիր զգացմունքների մի խառնուրդ, որն արտահայտվում է նույնքան հակադիր մի վարքագծով՝ լացի ու ծիծաղի միջոցով.

Ներիր ինձ, դու իմ բարի,
Իմ խելոք ու իմ համառ,
Հարկադիր այս ծիծաղի
Եվ թաքուն լացի համար:¹⁸

Սահյանի պոեզիայի գլխավոր կերպարը Հայաստանն է, նրա անցյալն ու ներկան, պատմությունն ու գալիքը: Սահյանի երգած Լորագետը, Որոտանը ու Գյազբելը հենց Հայաստանն է, Հայաստանն է Երևանը, Արարատյան դաշտը:

Հայաստանի խորհրդանիշներն են բարդին ու փշատենին, ժայռերը, քարերը: Նույնիսկ բնության սովորական երևույթները այլ գույն ու երանգ են ստանում Հայաստանում, ուրիշ բնավորություն ունեն գետերը, քարափները, հաղարջի ու մոշի թփերը: Ամբողջ բնաշխարհը, որ երգում է Սահյանը, լեռնային է ու հայկական, և մարդիկ, որ ապրում ուր արարում են այդ երկրում, հայ են: Սահյանի պատկերած աշխարհը խորապես ազգային կնիք ունի:

Երբ կարդում ես «Անունդ տալիս» բանաստեղծությունը, պատկերացնում ես տաճարներով, մատուռներով և ժայռափոր տներով Հայաստանի բնանկարը, որը ծանր ու դժվար պատմության հետևանք է.

Հայաստա՛ն, անունդ տալիս
Ժայռի մեջ մի տուն եմ հիշում,
Ալևոր կամուրջի կողքին
Ծիծառի մի բույն եմ հիշում,
Թեքված մի մատուռ եմ հիշում
Եվ բերդի տեղահան մի դուռ,
Ավերակ տաճարի մի վեմ
Եվ բեկված մի սյուն եմ հիշում:¹⁹

¹⁸ «Չես ասի ոչ մի բառով» էջ 282

¹⁹ «Անունդ տալիս» էջ 180

Բնապատկերի իմաստավորման տեսակետից այս բանաստեղծությանը մոտ է «Հայաստանը երգերի մեջ» բանաստեղծությունը, որը կառուցված է հնի ու նորի հակադրության սկզբունքով: Հնին բնորոշ էր «Մի փոշոտված փշատենի, մի հոշոտված խաղողի որթ», «Մի մենավոր ծիրանի ծառ», «Մի խրճիթի աղոտ ճրագ», «Մի Սասնա տան Թու՛ր-Կայծակի Դավթի հզոր ձեռքերի մեջ» և այլ պատկերներ, որոնք խորհրդանշում են Հայաստանի ծանր պատմությունը, և որին հակառակ՝ նորը ներկայացվում է փառքի ու հաղթանակի պատկերներով, քանի որ Հայաստանը մարմին է տվել իր դարավոր, իր փառավոր երազանքին:

Համո Սահյանը խորապես ազգային բանաստեղծ է, բայց ազգայինը նրա պոեզիայի մեջ կենդանացող հայկական լեռնաշխարհը չէ սուկ, և հայրենիքը միայն տարածք չէ: Հայրենիքը նաև հոգեկան, մշակութային արժեքների ամբողջությունն է, ու այդ ամենի կրումը սեփական հոգում:

Հայրենիքը գոյություն ունի ոչ միայն մարդուց դուրս, այլ նաև նրա ներսում, նրա աշխարհընկալման ձևի ու եղանակի մեջ: Այդպիսի ըմբռնման լավագույն արտահայտությունն է «Ախր ես ինչպե՞ս» բանաստեղծությունը.

Ախր ուրիշ տեղ հայրեններ չկան,

Ախր ուրիշ տեղ հորովել չկա՛:

Հայրենն ու հորովելը, ձյան մեջ արևն ու արևի մեջ ձյունը, ինքնամաքառումը և բանաստեղծության մեջ թվարկվող այլ հատկանիշներ քնարական հերոսի էության մեջ են, որոնցից զրկվելը հավասար է սեփական ես-ը կորցնելուն, ուստի հասկանալի է բանաստեղծի ընդհանրացումը:

Ախր ես ինչպե՛ս ապրեմ առանց ինձ:²⁰

Հայաստանի նկատմամբ իր հուզական ջերմ վերաբերմունքն է արտահայտում Սահյանը «Հայաստան ասելիս», քնարական բանաստեղծության մեջ:

«Հայաստան ասելիս» տարբեր զգացողություններ է ունենում բանաստեղծը, շրթունքը ճաքում է, հասակը ծաղկում է, ծնկները ծալվում են... Եվ զարմանում է, թե ինչու է այդպես: Բայց բոլորն էլ գիտեն, որ դրանք անսահման սիրո վառ արտահայտություն են.

Հայաստան ասելիս աչքերս լցվում են,

Հայաստան ասելիս թևերս բացվում են:

Զգիտեմ ինչու է այդպես

²⁰ «Ախր ես ինչպես» էջ 182

Հայաստան ասելիս աշխարհը իմ տունն է,
Հայաստան ասելիս էլ մահը ու՞մ շունն է,
Կմնամ, կլինեմ այսպես:

Հայրենի հողն ու տունը եղել են այն ակունքը, որտեղից նա թափ է առել, լից ստացել՝ դեպի բարձունքները սավառնելու.

Աշխարհում ամենից առաջ
Դու հող ես, երկինք ու արև,
Ինձ համար քեզանով է միայն
Այս աշխարհն աշխարհ արդարև:²¹

Հեղինակը վերհիշում է իր հայրենիքի պատմական անցյալը, ունի պարտքի զգացում հայրենիքի նկատմամբ և երազանք հայրենիքի ապագայի մասին:

Հայաստանի մասին են պատմում նրա քարերը, որոնք վանքի ու ոստանի, սարերն ի վար հոսող, երկինքն ի վեր խոսող, պարիսպներից պոկված և փորձանքներում փորձված քարեր են: Այդ քարերը ոչ միայն հազարամյա մեր խորհրդի ուղեկիցն են եղել, այլև մեր ապագայի խորհրդանիշն են.

Իմ սրտի մեջ, իմ երգի մեջ
Բեկված քարեր Հայաստանի,
Մեկը մեկին դարձած վահան,
Դարձած և՛ բախտ, և՛ Երևան,
Ծիածանի յոթ գույներով
Ներկված քարեր Հայաստանի:²²

Ծանր ու դժվարին է եղել հայ ժողովրդի պատմական ուղին՝ լի տագնապներով ու հույսերով, փորձություններով, բայց նաև փառապանծ վերածննդով: Բոլոր տառապանքներին ու կոտորածներին հայ ժողովուրդը հակադրել է ապրելու, կառուցելու, ստեղծագործելու իր կամքը և դրանով իսկ հաղթել թշնամուն: Ժողովրդի պատմական բազմաչարչար այդ երթը մի ամբողջ աշխարհ է Սահյանի համար:

Որտեղի՞ց է եկել, ի՞նչ ճանապարհ է անցել և ու՞ր է գնում իր ժողովուրդը. սա է Սահյանի հայրենեագության առանցքը:

²¹ «Աշխարհում ամենից առաջ» էջ 189

²² «Քարեր, քարեր Հայաստանի» էջ 170

Մտածել ժողովրդի ճակատագրի մասին, ճիշտ ուղի գտնել ապագայի համար՝ սա է իսկական հայրենասիրությունը: Հայաստանի ապագայի նկատմամբ մեծ լավատեսությամբ է համակված «Գարունդ հայերեն է գալիս» բանաստեղծությունը:

Այստեղ Հայաստանի ներկան և ապագան միահյուսված են: Եվ այդ միասնության մեջ էլի մարդն ու բնությունն են: Հայաստանը շատ բան կորցրել է, բայց չի մահացել, ուղղել է մեջքը և շարժվել առաջ ու շարունակել է ապրել բաց ճակատով: Եվ շարունակելու է ապրել ու հայեցի է ապրելու:

Թող աստված եղածը պահի,

Եվ հետո, ինչ էլ պատահի,

Ձյուներդ հայերեն են լալու

Գարունը հայերեն է գալու,

Հայերեն են գալու դարերդ:²³

Եզրակացություն

Իր կյանքի մայրամուտին հասած, հայ պոեզիայի երկնակամարում իր անփոխարինելի տեղը հաստատած բանաստեղծը հանգիստ գրում է.

Չէ, ժամանակն է կարծես,

Ինձ բաց թողեք, ես գնամ,

Թող ամեն ինչ մնա ձեզ,

Ինձ բաց թողեք, ես գնամ:

Իմ առնելիքը առա

Եվ իմ տալիքը տվի...

Եվ բախտից գոհ եմ այնպես,

Ինձ բաց թողեք, ես գնամ:²⁴

²³ «Գարունդ հայերեն է գալիս» էջ 172

²⁴ «Ինձ բաց թողեք» էջ 317 Երևան 1984թ.

Սահյանը մահացավ՝ մարդկանց թողնելով իր մարդասիրական բարի տողերը: Նրա շունչը շարունակում է ապրել նրա երկրպագուների սրտերում ու բարեկամների խոսք ու գրույցի մեջ, որովհետև ծննդյան և մահվան թվերը միացնող գծիկից բացի, կան նաև հոգու կենսագրություն:

Փառք տանք Աստծուն, որ հայ գրականության անդաստանում Համո Սահյան ունենք: Մեզնից յուրաքանչյուրն իր Սահյանն ունի: Ամեն մեկը, ով քիչ թե շատ պոեզիա է սիրում ու հասկանում, պոետին յուրովի է բացահայտում:

Ես էլ, իմ Սահյանն ունեմ՝ մեր պոեզիայում մեծագույն բնանկարիչ Համո Սահյանը: Հղկված աղամանդ է, և որ կողմից էլ նայում ես, փայլում- շողշողում է:

Եթե չլիներ Համո Սահյանը՝ այդ վիթխարի կաղնին, մեր գրականությունը շատ բան կկորցներ:

Եվ սահյանասեր հայ ժողովուրդը չպետք է բացակա դնի իր բանաստեղծ որդուն: Չէ՞ որ դա պատգամ է հենց իր՝ Սահյանի կողմից.

Դուք ձեր կամքին հակառակ

Ինձ բացակա չդնեք...

Ո՛չ խոստումներ, ո՛չ երդում

Չսպասեք ու չքննեք,

Անվերջ, անշարժ ձեր երթում

Ինձ բացակա չդնեք

Օգտագործած գրականության ցանկ

1. Հ. Սահյան - Կանչե ,կռունկ , Երևան 1973թ
2. Հ. Սահյան -Քարափնների երգը , Երևան 1968թ.
3. Հ. Սահյան – Երկեր ,հատոր 1 Երևան 1975 թ
4. Հ. Սահյան – Երկեր ,հատոր 2 Երևան 1975 թ